

با کاروان نور

وجود پاکیزه حضرت معصومه(س) تنها هفده روز در قم دوام یافت و پس از این مدت کوتاه به لقاء الله شتافت.



وجود پاکیزه حضرت معصومه(س) تنها هفده روز در قم دوام یافت و پس از این مدت کوتاه به لقاء الله شتافت.

مؤلف تاریخ قم از وفات و تشییع پیکر نورانی دختر موسی بن جعفر(ع) چنین یاد کرده است:

171#&... سنی فاطمه ... هفده روز در حیات بود چون او را وفات رسید بعد از تغسیل و تکفین و نماز موسی بن خزرج در زمینی که او را بابلان بود آنجا امروز روضه مقدسه اوست، دفن کرد و بر سر تربت از بوریا سایه ساخته بودند تا آنگاه که زینب دختر محمد بن علی الرضا: این قبه بر سر تربت او بنا نهاد.

با توجه به نقل برخی از مورخان و قرائنی که در طول مسیر از ساوه تا قم مشهود است، همانگونه که مردان کاروان را به شهادت رسانده‌اند، حضرت فاطمه معصومه(س) و بانوان همراهش توسط عوامل بنی‌عباس مسموم شدند.

در طی مسافت هر یک از بانوان با تاثیر سم، به شهادت رسیده و در شهرها و روستاهای مسیر حرکت به خاک سپرده شدند. اشعریان در زمان ورود کاروان مدینه، از بزرگان قم و برجسته‌ترین شخصیت‌های سیاسی فرهنگی شهر به شمار می‌آمدند. لذا به همین جهت موسی بن خزرج به استقبال کاروان حضرت شتافت و آنها را در منزل خود جای داد و پس از شهادت حضرت معصومه(س) محل خاک سپاری حضرت را عهده‌دار شد. او نخستین کسی بود که تولیت مزار شریف کریمه‌اهل بیت را بر عهده گرفت. پس از گذشت چند سال حضرت زینب دختر امام جواد(ع) قبه‌ای از آجر بر فراز آرامگاهش بنا کرد. در طول عصر امامت، وکلای امامان شیعه به این مهم می‌پرداختند. 171#& حسین بن اشکیب سمرقندی «متوفای بعد از 260 هجری قمری، از دانشمندان نامور ایران و از اصحاب امام هادی(ع) و امام حسن عسکری(ع) از جمله افرادی است که در اواسط قرن سوم هجری تولیت آستانه مقدسه قم را بر عهده داشت. نجاشی در کتاب خود از سمرقندی اینگونه یاد کرده است:

171#& حسین بن اشکیب، از علمای امامیه و از مردم خراسان، دانشمندی موثق و مقدم‌بوده است. کشی او را در شمار اصحاب امام حسن عسکری(ع) آورده و عیاشی از وی بسیار روایت نموده و به حدیثش اعتماد کرده است. او در نقل حدیث مورد وثوق کامل و شخصی منضبط بوده است. کشی نیز از او یاد کرده است: 171#& او قمی و خادم قبر بود... استاد ما (شیخ مفید) از ابوالقاسم جعفر بن محمد قولویه از محمد بن واثق سمرقندی نقل می‌کرد که کتاب 171#& رد بر کسی که گمان کرده پیغمبر پیش از بعثت بر دین قوم خود بوده است» و کتاب 171#& رد بر زیدیه» و 171#& کتاب نوادر» از تالیفات حسین بن اشکیب است... «احتمال دارد وکیل وقت امام حسن عسکری(ع)، 171#& احمد بن اسحاق اشعری» در زمان حیات امام یازدهم تولیت آستانه مقدسه قم را عهده‌دار بوده باشد. نویسنده تاریخ قم تنها به سال وفات (201 ه. ق) حضرت معصومه(س) اشاره کرده است. برخی دیگر از متأخرین، دهم ربیع‌الثانی را روز ارتحال آن حضرت ذکر کرده‌اند.

امام رضا(ع) در قم

امام رضا(ع) طبق دستور مامون از راه بصره، اهواز و فارس به خراسان برده شد تا بتواند با تایید ولایتعهدی امام، کومت خود را مستحکم کند. اما مامون از اینکه امام رضا(ع) از شهرهای شیعه نشین عبور داده شود، می‌هراسید.

زیرا احتمال می‌داد مردم به امام پیوسته بر علیه او دست به شورش بزنند. به همین دلیل این سخن امام رضا(ع) در سفر اول خود به خراسان، از مسیر کوفه نیامده، صحیح به نظر می‌رسد نمی‌تواند سخن قاطعی در مورد نیامدن امام به قم و عبور ایشان از راه کوفه باشد؛ زیرا، در منابع روایی ما آمده است که امام رضا(ع) در قادسیه، منزلی از منازل راه کوفه به خراسان با بزنی ملاقات داشته است. بیهقی در تاریخ خود یادآور می‌شود که طاهر ذوالیمینین، با امام رضا(ع) در بغداد بیعت کرد و تذکره نویسان با کمال صراحت ورود امام رضا(ع) به قم را نقل کرده‌اند. به این ترتیب احتمال می‌رود سفر دیگری نیز داشته باشند و این نظر بر اساس منابع تاریخی گفتاری درست به نظر می‌رسد.

چنانکه یعقوبی گوید:

171#& مامون در سال 202 از مرو رهسپار عراق شد و ولیعهدش رضا(ع) و وزیرش فضل بن سهل ذوالریاستین همراه وی بودند. «طبری انگیزه مسافرت مامون به بغداد در سال 202 ه را اینگونه گزارش کرده است: 171#& از جمله حوادث سال 202 ه.

ق آن بود که مردم بغداد با 171#& ابراهیم بن مهدی» بیعت کردند و او را مبارک نام نهادند. «گویند: در نخستین روز محرم با وی بیعت خلافت کردند و مامون را خلع کردند و چون روز جمعه شد، ابراهیم به منبر رفت و نخستین کسی که با وی بیعت کرد، عبیدالله بن عباس هاشمی بود، سپس منصور بن مهدی، پس از آن بنی‌هاشمیان دیگر، پس از آن سرداران... اینان سران و پیشروان بودند که از مامون خشمگین بودند که می‌خواست خلافت را از پسران عباس به پسران علی برد و پوشش پدران خویش را که سیاه بود، رها کرده بود و سبز پوشیده بود.»

در اثر اختلافاتی که در بغداد، پایتخت پیشین عباسیان، روی داد مامون دستور صادر کرد به سوی بغداد حرکت کنند. و خودبه همراه امام رضا(ع) راه بغداد را در پیش گرفت و پس از سرکوب آشوب به مرو بازگشت. از این روی ممکن است عبور امام رضا(ع) از قم در

جریان رفت و آمدی که بین بغداد و مرو روی داد، صورت گرفته باشد. یکی از مورخان در این باره می‌نویسد:
«حضرت رضا(ع) وارد قم شد و مردم که از ورود آن حضرت باخبر شده بودند، به ملاقات آن حضرت می‌شتافتند و برای ضیافت ایشان بر یکدیگر پیشی می‌گرفتند، حضرت برای قطع خصومت فرمود: «ان الناقه مأموره» این شتر مأمور است و به هر کجا برود، همانجا منزل خواهیم کرد شتر به حرکت درآمد تا کنار خانه‌ای زانو زد.
صاحب آن خانه شب قبل از ورود آن حضرت در خواب دیده بود که حضرت رضا(ع) فردامیهمان او خواهند بود و چون رویای او به حقیقت پیوست در شگفت شد. آن خانه مورد توجه قرار گرفت و مردم به آن محل می‌آمدند و استفاده می‌بردند. امروز همان محل مدرسه شده است و اینک به «مدرسه رضویه» مشهور است.» و محل به محله شاه‌خراسان معروف است و تکیه‌ای به این نام تکیه شاه خراسان نیز در قم هست.
مؤلف تاریخ قم نیز از چشمه‌ای در قم خبر می‌دهد که امام علی بن موسی‌الرضا(ع) از آن چشمه آب خورده و بدان موضع غسل کرده است. چنین به نظر می‌رسد حضرت امام علی بن موسی‌الرضا(ع) نخستین معصومی است که به زیارت حضرت فاطمه معصومه(س) آمده است.

سید علیرضا سید کباری